

Zabielski, Józef

"Możliwość uwzględniania założeń systemowych etyki Dietricha von Hildebranda w teologii moralnej",
Paweł Góralczyk, Poznań 1989 :
[recenzja]

Studia Teologiczne 9, 382-385

1991

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

prawem miłości, interpretowanym w sposób wyłącznie indywidualny. Ks. J. K. Nagórny, rozważając ten problem, pisze: „Nowe przykazanie miłości (...) pozwala wprawdzie na rozpoznanie istoty moralności chrześcijańskiej, ale nie jest jeszcze tożsame z rozpoznaniem dróg wypełnienia wezwania Bożego w konkretnie życia”, i dodaje: „miłość jest największym przykazaniem, ale to nie znaczy, że nie ma innych, które stanowią jego ukonkretnienie” (s. 330). Owo zaś „ukonkretnienie” zasady miłości w formie przykazań zdaje się czasami mieć decydujące znaczenie w poszczególnych sytuacjach życiowych.

W rozdziale ostatnim Autor omawianej książki ukazuje koncepcję teologii moralnej w kontekście idei Nowego Przymierza. Odpowiada tu na pytanie, jaka powinna być teologia moralna w świetle przekazów biblijnych. W oparciu o te źródła ks. J. K. Nagórny podaje kilka punktów szczegółowych, wypełniających treść proponowanej przez siebie koncepcji teologii moralnej. Są to: historiozbawczy fundament teologii moralnej, życie chrześcijańskie jako życie w Chrystusie, miejsce prawa w moralności chrześcijańskiej, eklezjalno-sakramentalny wymiar życia moralnego, oraz wspólnotowe widzenie świata w Nowym Przymierzu.

Wprawdzie ks. J. K. Nagórny zastrzega się, że „nie chodzi tu o przyjęcie idei Nowego Przymierza jako idei przewodniej dla nowej koncepcji teologii moralnej, ale o takie globalne odczytanie wizji moralności w Nowym Testamencie, by można było zachować teologiczny charakter refleksji nad moralnością chrześcijańską” (s. 17), to lektura omawianej tu rozprawy wskazuje na zasadność przyjęcia idei Przymierza jako idei wiodącej w teologii moralnej. Swego rodzaju potwierdzeniem takiej opinii są analizy i wnioski zawarte w książce ks. J. K. Nagórnego. Może będzie to przypisywanie jej Autorowi tego, czego on nie twierdzi, ale jest to równocześnie niewątpliwym walorem tej rozprawy, że taki wniosek można uzyskać na podstawie lektury tej książki. Przeprowadzone tu skrupulatne analizy w dwóch perspektywach: biblijnej i teologiczno-moralnej pokazują jak bardzo nośną i ważną dla teologii moralnej jest idea Przymierza. Z tego też względu rozprawa ta stanowi swoiste novum na polu teologii moralnej, zwłaszcza polskiej. Czytelnik, szczególnie zainteresowany tymi problemami, otrzymuje solidną pozycję naukową, w której znajdzie systematyczny wprost wykład biblijnych podstaw (fundamentów) teologii moralnej. Idea zaś wiodąca (Nowe Przymierze) nadaje całości zwartą koncepcję, na której można budować całość rozważań tej dziedziny teologicznej.

Innym walorem szczególniej tej książki jest bardzo bogata bibliografia i sam jej układ (podział), który może służyć za wzór dla wielu piszących, zwłaszcza prace dyplomowe. Ścisły naukowo, a równocześnie łatwy w odbiorze język tej książki ułatwia przyswojenie jej treści, a równocześnie stanowi walorem całej rozprawy. Jedyнным „mankamentem” tej książki jest jej bardzo mały nakład (100 egz.) i sposób wydania (powielacz). Wyrażając radość czytelnika z ukazania się tej pozycji z dziedziny biblijno-teologicznej należy życzyć tak Czytelnikom, jak i Autorowi, aby jak najszybciej ukazała się ona drukiem w odpowiednim nakładzie i właściwej formie edytorskiej.

Ks. Józef Zabielski

Ks. Paweł Góralczyk, SAC, *Możliwość uwzględnienia założeń systemowych etyki Dietricha von Hildebranda w teologii moralnej*, Poznań 1989, ss. 250.

Poszukiwania dróg odnowy katolickiej teologii moralnej ciągle trwają i idą w różnych kierunkach. Część autorów zwraca się ku filozofii moralności i tam szuka

inspiracji prowadzących do nowych rozwiązań teologicznych, zwłaszcza w płaszczyźnie ustaleń podstaw teologii moralnej, czyli tzw. teologii moralnej ogólnej lub fundamentalnej.

W kręgu tych poszukiwań można umieścić rozprawę habilitacyjną ks. Pawła Góralczyka. Autor ten skierował się w stronę fenomenologii i aksjologii. Konkretnie badaniami swymi objął myśl etyczną Dietricha von Hildebranda, „z jej specyficznymi założeniami teoriopoznawczymi i konsekwentnie wierną metodą fenomenologiczną w ujaśnianiu i wyjaśnianiu moralności chrześcijańskiej” (s. 20). Ks. P. Góralczyk, uwzględniając krytyczne ustosunkowanie się „wielu filozofów i teologów do metody fenomenologicznej jako jedynej drogi poznania filozoficznego” (s. 21), której wiernym przedstawicielem pozostał Hildebrand do końca życia, poddaje analizie filozoficzno-teologicznej „dzieła D. von Hildebranda z zakresu filozofii, filozofii moralności oraz etyki teologicznej” (s. 29). Zasadniczy problem rozprawy ujmuje następująco: „W czym myśl D. von Hildebranda może dać podstawy do odnowienia czy udoskonalenia teologii moralnej? Czy prezentowana przez niego aksjologia normatywna może znaleźć i w jakiej mierze miejsce w teologii moralnej? Czy i w czym widzi on swoistość moralności chrześcijańskiej? Czy D. von Hildebrand kieruje jakieś konkretne propozycje pod adresem moralności chrześcijańskiej?” (s. 27).

Odpowiedzi na te pytania szuka ks. P. Góralczyk, analizując poszczególne dzieła D. von Hildebranda. Rozprawa, której treścią są owe analizy, została podzielona na trzy rozdziały. Pierwszy nosi tytuł: *Założenia i podstawy etyki D. von Hildebranda*. Autor rozważa tu założenia teoriopoznawcze Hildebranda (metoda fenomenologiczna, intuicyjny, intencjonalny i aprioryczny charakter poznania), omawia wartość jako przedmiot czynu moralnego oraz charakteryzuje źródła moralności, tak przedmiotowe (stan rzeczy: wartość i autentyczność), jak podmiotowe (działania ludzkie, akty woli oraz osobowość człowieka — cnoty i wady). Wartość, osoba ludzka i Bóg są to trzy wielkości, wokół których koncentruje się myśl etyczna Hildebranda. Podsumowując swoje analizy w tym względzie, ks. P. Góralczyk pisze: „Poszukiwania ostatecznego źródła prawdy, wartości moralnych i odniesienie ich do Boga określa tym samym typ filozofii i etyki, jaki Hildebrand reprezentuje” (s. 102).

W rozdziale drugim Autor podaje charakterystykę etyki D. von Hildebranda, eksponując jej oryginalność i novum. Już sam tytuł tego rozdziału: *Egzystencjalny i dialogowo-responsoryjny charakter etyki D. von Hildebranda*, wskazuje na typ etyki, będącej przedmiotem analiz. Tematami wiodącymi są tu: moralność a poznanie, struktura dialogowa odpowiedzi na wartość, miejsce osoby ludzkiej w świecie wartości oraz swoistość etyki chrześcijańskiej.

Podstawowe zagadnienia etyczne, jakimi są „zjawisko moralności”, czy też „fakt moralny” są w omawianym typie etyki ściśle związane z problematyką wartości. „Hildebrand — pisze ks. P. Góralczyk — skierował swe przedmiotowe zainteresowanie etyczne na wartość, która determinuje moralność aktu ludzkiego. Wartość będąca rdzeniem, duszą i obiektywną własnością bytu, stanowi dla Hildebranda metodologiczne rozstrzygnięcie w ujaśnianiu i wyjaśnianiu faktu moralnego” (s. 103). Bezpośrednie doświadczenie wartości (Soseinserfahrung) daje nam możliwość uchwycenia istoty samej wartości, a to „stanowi dla Hildebranda fundament działania moralnego, każdej moralnej cnoty” (s. 107). Głęboka analiza relacji wartość — osoba ludzka ukazuje całe bogactwo przeżyć i doświadczeń człowieka w jego spotkaniu z wartościami. Równocześnie ks. P. Góralczyk ukazuje owo „napięcie” normatywne, jakie powstaje na linii wartość — osoba w analizowanej aksjologii D. von Hildebranda. Czytelnik może jednak odczuć potrzebę spojrzenia na wartość przez pryzmat obiektywnego prawa moralnego, jak również subiektywnego „aparatu” odbioru wartości, jakim jest sumienie każdego człowieka. Nie można powiedzieć, że te zagadnienia w analizach Autora omawianej książki nie występują. Również błędem byłoby narzucanie sposobu patrzenia na wartości, które nie zawiera się w

myśli etycznej Hildebranda. Ciekawym byłoby jednak, jak z pewnością także zasadnym, rozważenie relacji między obiektywnym dobrem tkwiącym w wartości a wymogiem prawa moralnego, jak również, jaką rolę pełni sumienie w rozpoznawaniu wymagania moralnego stawianego przez wartości. Swoistym spełnieniem postawionego tu postulatu są przeprowadzone analizy stosunku etyki naturalnej do nadprzyrodzonej z ukazaniem swoistości „chrześcijańskości” tejże etyki. Refleksje Hildebranda ks. P. Góralczyk zamyka stwierdzeniem, „że etyka chrześcijańska stanowi wypełnienie etyki naturalnej oraz że w moralności chrześcijańskiej objawia się także nowa jakość, wypływająca z nowej relacji do świata wartości, a przede wszystkim z ontologicznej relacji do Chrystusa, a przez Niego do Boga” (s. 173). W podsumowaniu zaś tego rozdziału czytamy: „Na bazie tej perspektywy wyrasta jasno główny postulat moralności chrześcijańskiej. Jest nim nic innego jak powinność miłości Boga i bliźniego” (s. 184).

W trzecim rozdziale Autor omawianej rozprawy ukazuje propozycje modelowej etyki teologicznej, jakie wypływają z myśli etycznej D. von Hildebranda. Postulaty stawiane teologii moralnej sprowadzają się, zdaniem ks. P. Góralczyka, do tego, „aby ona w całym swym bogactwie treściowym ujawniła i ujaśniła moralność jako dialogowe wydarzenie wezwania i odpowiedzi, moralność dialogu miłości Boga i bliźniego, moralność łask Chrystusa” (s. 185). Zagadnienia te rozwija nasz Autor w trzech punktach tegoż rozdziału. Propozycje te są godne uwagi i mogą być wykorzystane przez teologów moralistów. Do takich wniosków dochodzi ks. P. Góralczyk, który na podstawie krytycznej analizy systemu D. von Hildebranda twierdzi, „że jego teoria wartości, z bogatą fenomenologiczną metodą opisu świata wartości moralnych, danych w bezpośrednim doświadczeniu, może być także przeniesiona na grunt teologicznego opisu i wyjaśnienia 'datum morale'. Wydaje się także, że dokonana przez Hildebranda ujaśniająca wizja wartości moralnych przez dane z Objawienia i całego bogactwa życia świętych, realizowanego głównie w Kościele, stanowi próbę przewyższenia kierunków etycyzacji czy teologizacji w teologii moralnej” (s. 245).

Do takich stwierdzeń upoważnia ks. P. Góralczyka głęboka i wszechstronna analiza myśli etycznej D. von Hildebranda. Jest to też jeden, i chyba podstawowy, walor omawianej książki. Autor jej przybliżył nam postać i dorobek naukowy D. von Hildebranda. Ma to szczególną wartość z tej racji, że nie wszystkie dzieła tegoż myśliciela zostały przetłumaczone na język polski, a nawet w oryginale nie zawsze są dostępne. Do rozprawy ks. P. Góralczyka mogą więc sięgnąć nie tylko moraliści czy etycy, ale też inni badacze myśli Hildebranda. Szczególną wartość posiada ta książka dla tych, którzy profesjonalnie zajmują się zagadnieniami etyki i moralności. Jest to dla nich wprost źródłowa pozycja z dziedziny aksjologii i współczesnych poszukiwań teologiczno-moralnych. Bogaty zestaw bibliografii (źródła, opracowania, literatura pomocnicza), sposób wykorzystania tej literatury, zwięzły naukowy, a równocześnie łatwy w odbiorze dla czytelnika język omawianej rozprawy, są dodatkowymi walorami tej książki. Życzeniem czytelnika, zwłaszcza co do przyszłych wydań, byłby indeks rzeczowy, co jeszcze bardziej usprawniłoby korzystanie z treści zawartych w tej książce.

Na koniec refleksja nieco innej natury. Tytuł tej rozprawy, jak również poruszone w niej zagadnienia, dość łatwo można skojarzyć z inną rozprawą habilitacyjną: *Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej przy założeniach systemu Maksxa Schelera* (Lublin 1959). Autorem jej jest ks. bp Karol Wojtyła. Zbieżny jest nie tylko tytuł — także problematyka. Ks. bp K. Wojtyła zajmował się również fenomenologią i aksjologią, tylko że on badał system etyczny M. Schelera, poprzednika D. von Hildebranda. Tylko wyniki poznawcze obu prac są odmienne. K. Wojtyła w zakończeniu swej rozprawy stwierdza: „System etyczny zbudowany przez Maksxa Schelera zasadniczo nie nadaje się do naukowej interpretacji etyki

chrześcijańskiej" (tamże, s. 118); dodaje jednak, że „może on nam ubocznie być pomocny przy pracy naukowej nad etyką chrześcijańską" (s. 122). Inne wnioski stawia ks. P. Góralczyk, ale i filozof badany przez niego jest inny i system etyczny ma inne założenia i zasady. Wyrażając radość z ukazania się książki ks. P. Góralczyka, należy mu życzyć kolejnych sukcesów na polu naukowym, i nie tylko, wzorem jego poprzednika w badaniu systemów etycznych opartych na teorii wartości.

Ks. Józef Zabielski

Acta Nuntiaturae Polonae, t. 1, oprac. H. D. Wojtyska, Institutum Historicum Polonicum — Romae 1990, ss. 477.

Organizacja i funkcjonowanie nuncjatur apostolskich, reprezentujących następców św. Piotra przy nowożytnych organizmach państwowych stanowi od ponad 100 lat przedmiot zainteresowań wielu badaczy historii. To znajduje swój wyraz w wydawaniu akt poszczególnych przedstawicielstw Stolicy Apostolskiej, aby wychodząc naprzeciw istniejącym zapotrzebowaniom, udostępnić je szerszym kręgom odbiorców. Cieszy niezmiernie fakt, że obok serii wydawniczych o ustalonej już sławie, jak *Nuntiaturberichte aus Deutschland*, *Nunziature d'Italia*, czy *Acta Nuntiaturae Gallicae*, podjęto się całościowej edycji źródeł dotyczących działalności nuncjatury polskiej: *Acta Nuntiaturae Polonae*.

Wydawcą serii jest Polski Instytut Historyczny w Rzymie wespół z *Fundatio Lanckoroński*, a jako moderator wydania występuje o. prof. Henryk Damian Wojtyska, członek Papieskiej Komisji Historycznej oraz wybitny ekspert z zakresu dziejów dyplomacji papieskiej. Seria nawiązuje do wcześniejszych publikacji akt niektórych nuncjuszów apostolskich w Polsce, zrealizowanych dzięki wysiłkom Stanisława Smolki, Ludwika Boratyńskiego, Czesława Nanke, Edwarda Kuntze, a także wielu innych badaczy, skupionych w kręgu Akademii Umiejętności. Redaktorem tomu pierwszego, który ukazał się na początku roku 1990, jest wspomniany już moderator serii, o. Wojtyska. Dzieło, mające na celu zaznajomienie przyszłych czytelników z metodą kwerendy oraz publikacji dokumentów określa również program ramowy całego wydawnictwa.

Po krótkiej przedmowie, autor podaje wykaz skrótów, które będą stosowane w wydawnictwie, a następnie zamieszcza obszerną bibliografię, obejmującą zarówno dotychczasowe wydania źródeł rękopiśmienniczych, jak także opracowania i publikacje odnoszące się do historii nuncjatury apostolskiej w Polsce.

Samo dzieło składa się z 3 zasadniczych części. Pierwsza z nich — *De fontibus, eorum investigatione et editionibus*, podzielona jest na dwa rozdziały: 1) *De nuntiatura Polona et de scriptis ad illam attentibus* oraz 2) *De actorum nuntiaturae Polonae explorationibus, studiis, editionibus*. Na początku rozdziału pierwszego, autor podaje krótki rys historyczny nuncjatury polskiej, poczynawszy od poselstwa biskupa Zachariasza Ferreri (1519–1521), które jak słusznie zauważa, nosiło już cechy nuncjatury. Cechy te, szeroko dyskutowane przez badaczy dyplomacji papieskiej, to przede wszystkim: długość poselstwa, akredytacja posła przy władcy, posiadanie przez niego listów uwierzytelniających, a także instrukcje poselskiej oraz odpowiednich uprawnień. Autor dokonuje następnie omówienia materiałów źródłowych związanych z działalnością nuncjusza i nuncjatury. Bardzo cenne, szczególnie dla początkujących badaczy archiwaliów wydaje się podanie kryteriów, pomagających w rozróżnieniu poszczególnych rodzajów dokumentów. Z kolei przechodzi się do omówienia zbiorów zawierających powyższe dokumenty. Autor, przyporządkowując je do poszczególnych zespołów archiwalnych, stosuje jako zasadę klasyfikacji miejsce